

MÖÖBEL II Restaureerimine

Lihtsamaid mööbli restaureerimistöid võib ette võtta koduski. Enne tööga alustamist tuleks mööbliese kindlasti põhjalikult üle vaadata.

Määra kindlaks

- Eseme stiil ja vanus
- Materjal: puiduliik (-liigid), millest ese on valmistatud, kas ese on täispuidust, spoonitud, tislerikilbist või vineerist.
- Viimistluse liik: šellaklakk, šellakpoleer, õli, vaha, aaderdus, värv, kullatis või mõni kaasaegne viimistlus. Viimistluse kindlakstegemiseks tee proovi mõnes mitte silmatorkavas kohas. Hõõru pinda piiritusega, kui viimistlus hakkab sulama, on tegu šellakviimistlusega.
- Eseme üldine seisukord

Lahtised liimühendused: konstruktsioon, tapid, liistud, spoon.

Puidukahjustused: puuduvad detailid, puidu või- spoonitükid, murdunud osad, praod, kahjurite tekitatud vigastused.

Liikuvate osade – uksed, sahtlid jne – käimine.

Hinnata viimistluse seisukorda: veekahjustused, plekid, kulumine. Teha kindlaks, kas viimistlus on originaalne. Originaalviimistlust võib leida manuste, liistude ja kangaga kaetud osade alt. Võimalusel tuleks vana viimistlus kindlasti säilitada.

Välise vaatluse tulemuste põhjal saab otsustada edasise töö käigu ja mahu üle, ning selle üle, kas on jõukohane tööd ise teha või tuleks pöörduda restauraatori poole.

LIIMIMIS- JA PUIDUPARANDUSTÖÖD

- **Tappide liimimine**

Kõik lahtised või loksuvad tapid tuleb ettevaatlikult lahti võtta ja tapikeel ning tapipesa vanadest liimijääkidest puhastada. Enne uuesti liimima asumist tuleks proovida, kas tapid on piisavalt tihedad. Kui tapikeel tapipesas loksub, tuleb tihenduseks kasutada spooni. Tool tuleb kokku liimida sirgel pinnal ja kõik tapid korraga. Tuleb jälgida, et kõik toolijalad toetuksid pinnale, nii ei teki konstruktsioonis nihkeid. Liimimiseks võib kasutada PVA veekindlat puiduliimi või tisleriliimi (kondi- või nahaliim). PVA-liimi on lihtne kasutada ja tulemus jääb vastupidav. Tisleriliimi kasutamine nõuab rohkem vilumust ja kiirust, sest see kuivab väga ruttu.



Tooli tappide liimimine.

Liim tuleb ühtlaselt liimitavatele pindadele kanda, pinnad kokku suruda ja pitskruvidega surve alla panna (umbes 1/2 – 2 tunniks). Ühenduskohtadest väljapressinud liim eemaldada.

- **Puiduparandused**

Puiduparanduste tegemiseks tuleb kasutada samaliigilist võimalikult kõrgekvaliteedilist kuiva ja soovitavalt vana puitu.

Esmalt tee mõõtude järgi valmis parandustükk. Seda tehes pane tähele, et puidukiud jookseksid samas suunas kui parandataval kohal ja et otslõige ei oleks risti puidukiududega, vaid umbes 45-kraadise nurga all. Parandustükki šabloonina kasutades märgi terava noa või pliiatsiga katkisele kohale täpselt parandustüki kuju. Uurista peitliga või freesi see osa välja. Liimi parandustükk kohale ja pane pressi alla. Kui liim on kuivanud, höövelda või lihvi uus tükk muu pinnaga tasaseks.



Puiduparandus.

- **Lahtise spooni kinnitamine**

Spooni kinnitamisel tuleb arvestada restaureeritava eseme viimistluse seisukorda. Juhul kui vana viimistlus on hästi säilinud, tuleb spoon kinnitada pitskruvide abil.



Spooniparandused.

Esemel, mida tuleb uuesti viimistleda või mille viimistlust tuleb värskendada, võib lahtist spooni esmalt niisutada ja seejärel proovida see lihtsalt kuuma triikrauaga kinni triikida. Kui see ei toimi, tuleb spooni alla PVA-liimi süstida. Seejärel hoida kuuma triikrauda peal, kuni spoon on kinnitunud.

Spooniparandused tehakse samal põhimõttel nagu puiduparandused, kuid parandustükkide kinni liimimiseks võib kasutada triikrauda.

VIIMISTLEMINE

Šellak- ja vahaviimistluse värskendus

Esmapilgul kulunud ja tuhmi šellakviimistluse saab kerge vaevaga taastada.

- **Pinna puhastamine**

Enne puhastama asumist eemalda esemelt metallosad: lukusildid, käepidemed, hinged.

Puhastamiseks kasuta pehmet karukeelt ja piiritust. Hõõru karukeele ja piiritusega pind ettevaatlikult üle (ära sulata lakikihte lahti) ja pühi lapiga lahustunud mustus ära. Värvi- ja teisi sarnaseid plekke saab eemaldada terava peitliga.



Piiritusega saab puhtaks ka tugevalt määrdunud pinnad.



Aja jooksul punaseks tõmbunud halvakvaliteedilist šellaklaki kihti saab samuti piiritusega edukalt eemaldada.



Veekahjustus šellakviimistlusel.

Veekahjustuste (valged laigud laki pinnal) eemaldamiseks kasuta piirituse, linaõli ja tärpentini segu (vahekorras 1:1:1). Kanna segu lapiga plekile ja hõõru fööniga soojendades, kuni see kaob. Poleeritud pinna puhul seda meetodit kasutada ei saa.

- **Toonimine**

Kui pärast puhastamist jääb pind ebaühtlase tooniga (peits on kohati maha kulunud), valmista põhitoonist veidi heledam peits ja peitsi kogu ese üle.

Parandustükid peitsi ettevaatlikult, et peits ei satuks muu pinna peale. Kasuta vesipeitsi – see on lihtsasti kasutatav ja annab hea tulemuse.

- **Pragude ja aukude täitmine**

Väiksemad praod ja augud võib täita vahapulgaga. Vali õiget tooni vahapulk, soojenda seda veidi ja suru siis tugevalt prakku, ülejäägid eemalda terava peitliga. Mööbli restaureerimisel ei ole hea kasutada tänapäevaseid pahtleid, kuna need ei võta peitsi sisse ja nii jäävad pinnale inetud laigud.

- **Lõppviimistlus**

Kui peits on kuivanud, laki pind ühtlaselt šellakiga 1-2 korda üle. Matima pinna saavutamiseks kasuta vaha. Enne vahatamist lihvi pinda kergelt karukeelega. Kanna vaha puuvillase lapiga ühtlaselt pinnale, lase 24 tundi kuivada ja hõõru pinda fööniga soojendades puuvillase lapiga.



Piiritusega puhastatud ja šellaklakiga uuesti lakitud pind.

Vana viimistluse eemaldamine

Enne kui otsustad vana viimistluse eemaldada, kaalu hoolega, kas see on ilmtingimata mõistlik või vajalik. Kui vana (originaal-) viimistlus pole säilinud või seda pole võimalik või otstarbekas säilitada, tuleb ese uuesti viimistleda. Uue viimistluse tegemisel tuleks lähtuda eseme originaalviimistlusest.

Šellakiga lakitud pinnalt tuleb vana viimistlus tavaliselt kergelt maha värvieemaldajaga. Seda sobib kasutada ka poleeri, õlivärvi ja -laki eemaldamiseks. Kanna värvieemaldaja pintsliga pinnale, lase mõjuda, kuni viimistluskiht on sulanud, seejärel pese pind hoolikalt sooja veega ja karukeelega hõõrudes puhtaks. Vajadusel korda protseduuri. Samuti sobib šellakviimistluse eemaldamiseks piirituse-tärpentini või piirituse-atsetooni segu. Värvieemaldajaga töötades kasuta kummikindaid.

Täispuidust esemelt võib paksemat õlivärvikihti esmalt kuumaõhupuhuriga eemaldada.Viimistlust mehaaniliselt eemaldades (lihvides või kaapides) tuleb olla väga ettevaatlik, et mitte eseme pinda kahjustada. Seda eriti spoonitud mööbli puhul, mille spoon võib olla õhem kui 1mm. Ära kasuta lihvmasinat, sellega on suur oht nurgad ümmarguseks või spoon läbi lihvida, samuti võib masin jätta inetud lihvimisjäljed, mis viimistluse alt paistma jäävad. Lihvi käsitsi piki puidusüüd.

Uus šellakviimistlus

- **Lihvimine**

Enne viimistlema asumist lihvi kogu pind käsitsi 150–180 lihvpaberiga üle.

- **Peitsimine**

Kui parandustükid on muust pinnast heledamad, tooni need esmalt. Peitsitooni valimisel lähtu võimalusel originaaltoonist. Kasuta vesipeitsi. Esmalt on soovitav teha eelpeitsimine. Eelpeitsimise-järgne vahelihv aitab vähendada pinna karedust ja toob esile võimalikud vead (liimi- jm plekid). Valmista valitud peitsitoonist paari tooni võrra heledam peits. Peitsi ühtlaselt kogu pind üle. Suuremate pindade peitsimiseks kasuta svammi, nurkade, lõigete jne juures pintslit. Kui peits on kuivanud, lihvi kogu pind kergelt üle. Eemalda plekid lihvides või terava peitliga. Kanna peits kiiresti ja ühtlaselt pinnale. Pane tähele, et peits ei jääks kusagilt voolama ega pind liiga kuivaks. Kuivanud kohti ära üle peitsi, nii võivad jääda tumedamad laigud. Lase peitsil kuivada.

- **Kruntimine**

Šellakviimistluse alla on soovitav teha linaõli-tärpentini krunt. Linaõli toob esile puidu mustri ja sügavuse, kuid muudab pinna veidi tumedamaks. Kanna õli (1osa linaõli, 1 osa tärpentini) lapi või pintsliga pinnale, lase veidi seista ja pühi üleliigne õli lapiga ära. Lase umbes 24 tundi kuivada.

- **Lõppviimistlus**

Lakkimiseks kasuta šellaklakki. Laki pind 2–3 korda pintsliga ühtlaselt üle. Läikivama pinna saamiseks tee vahelihv keskmise karukeelega ja kanna lapiga pinnale 1–2 kihti šellaklakki.Matima pinna saavutamiseks tee samuti keskmise karukeelega vahelihv ja seejärel vahata pind. Lase vahal 1 päev kuivada. Hõõru pind fööniga soojendades puuvillase lapiga üle.



Šellakiga lakitud toolileen.

ÕLIVIIMISTLUS

Õlitamine ja vahatamine on talumööbli puhul olnud üks peamisi viimistlusviise. Õlitatud pind ei ole niiskuse suhtes nii tundlik kui šellakviimistlus ja seetõttu sobib seda kasutada ka söögilauaplaatide ja muude niiskusega kokkupuutuvate pindade viimistlemisel.

Lahjenda linaõli tärpentiniga (2:1) ja kanna lapi või pintsliga pinnale. Lase veidi seista ja pühi üleliigne õli lapiga ära. Jäta paariks päevaks kuivama ja õlita uuesti. Õlile võib peale kanda vaha.

Ettevaatust, õlised lapid tuleb kohe pärast kasutamist hävitada, need võivad ise süttida!

VÄRVITUD MÖÖBEL

Mööbliesemetele, mis on olnud algselt värvitud linaõliväärviga, saab kerge vaevaga anda värske välimuse. Hästi säilinud värvikihi värskendamiseks piisab puhastamisest sooja vee ja seebiga ning linaõlise lapiga ülepühkimisest.



Värvitud talukapp.

Kui ese on korduvalt üle värvitud ja värvikiht on liiga paks või on kasutatud mõnd sünteetilist värvi, tuleks viimistlus eemaldada. Selleks võib kasutada värvieemaldusvahendit või kuumaõhupuhurit. Kuumaõhupuhuriga töötades tuleb jälgida, et ei põletaks eseme pinda. Pärast värvi eemaldamist lihvi pind üle ja puhasta tolmust. Mööbliesemeid, mis ei ole algselt värvitud, ei ole soovitav üle värvida, sest hiljem võib algse viimistluse taastamine osutuda väga keeruliseks.

Kui ese vajab ülevärvimist

- Tee esmalt kerge lihvimine (100 lihvpaberiga). See tasandab aluspinda ja aitab uuel värvikihil paremini nakkuda. Puhasta pind lihvimistolmust.
- Värvi pintsliga õhukeselt piki puidusüüd. Vajadusel värvi teistkordselt üle.

Mööbli värvimiseks sobib kasutada linaõlivärvi – see on vastupidav ja hea katvusega. (vt ka Muinsuskaitseameti infovoldikut nr 16 "Linaõlivärvi kasutamine puitpindadel")

ŠELLAKPOLEER

Poleeritud pind on peegelsile ja läikiv, tuues esile puidu sügavuse ja kauni mustri.

Poleerimine on pikk tööprotsess. Täispoleeri lakikihtide arv sõltuvalt puiduliigist ja aluspinna siledusest ulatub 100–200ni. Poolpoleeri puhul on lakikihte vähem – pind on läikiv, kuid puidupoorid ei ole täidetud.

Poleeri tegemine vajab aega, vilumust ja oskusi. Selle töö tegemiseks tuleb pöörduda restauraatori poole.



Poleeritud kapp.

AADERDUS

Aaderdus on linaõlivärvi ja lasuuriga maalitud väärispuidu (mahagoni, pähkli, tamme jne) mustrit järeleaimav viimistlus.

Aaderduse restaureerimine on keeruline töö, mis vajab professionaalse restauraatori kätt.



Aaderdus.

KULDAMINE

Kuldamist on peamiselt kasutatud peegli- ja pildiraamidel, aga ka muu mööbli puhul. Kullatud esemeid ei maksa ise puhastama ega restaureerima asuda, see võib rikkuda väärtusliku viimistluse.



Kullatud rokokoo peegliraam.

PUIDUKAHJURID (vt ka Muinsuskaitseameti infovoldikut nr 30 "Hoonete biokahjustused ja nende tuvastamine")

Puukoi ehk mööbli toonesepp on üks peamisi mööblikahjureid. Kui mööblil on koiaugud, tuleks kindlaks teha, kas kahjurid elutsevad seal edasi või on tegemist vanade aukudega. Koide tegutsemisest annab märku aukudest väljatulev hele puupuru. Kui augu servad on tumedad ja heledat puru välja ei tule, on koiaugud vanad. Puukoile ideaalseks elukeskkonnaks on niisked ja jahedad ruumid. Keskküttega korteris lõpetab puukoi peatselt elutegevuse.

Kodustes tingimustes puukoidest vabanemiseks häid võimalusi ei ole. Koitõrjeks kasutatakse külmutamist. Selleks tuleb ese viia mõneks ajaks külmkambrisse. Samuti hävitatakse koisid gaasikambris.



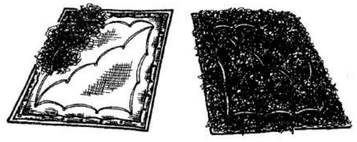
Vanad koiaugud.

PEHME MÖÖBEL

Traditsioonilise pehme mööbli polsterdamiseks on laias laastus kolm viisi: kõva polster, poolpehme polster ja vedrupolster.

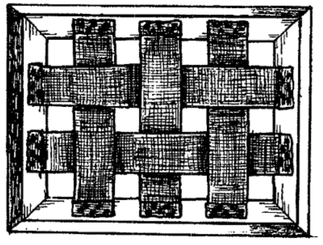
Kõva polstriga istemööblit hakati valmistama juba renessansiajastul, vedrupolster tuli kasutusele 19. saj teisel poolel. Alates 1950. hakati pehme mööbli juures tarvitama peamiselt poroloonpolstrit.

Kõva polster tehakse puidust või vineerist alusele, millele kinnitatakse alusriie. Alusriide peale tuleb täidiseks mererohi või jõhv ja õhuke puuvillavati kiht. Täitematerjali peale kinnitatakse vaheriie, mis kaetakse omakorda katteriide või nahaga.

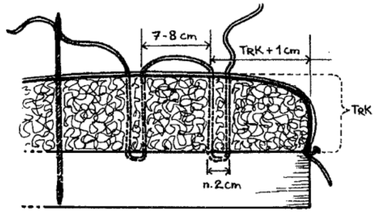


Kõvapolstri täitmine mererohuga (joonis "Traditsioonitruu polsterdamine").

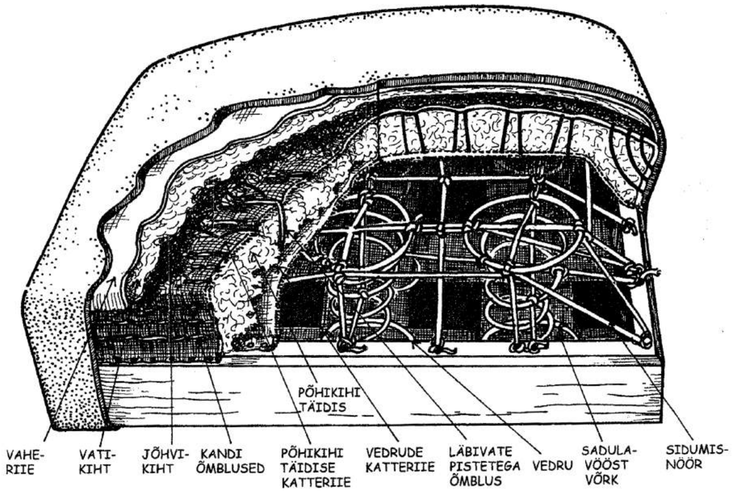
Poolpehme polster kinnitub istmeraamile või eraldi puitraamile. Raamile naelutatakse risti põimituna kurted ehk rihmad. Rihmad kaetakse vaheriidega, mis kinnitatakse raami servale. Täitematerjaliks kasutatakse mererohtu. Täitekihi paksus sõltub istmepadja kõrgusest. Täidis kaetakse vaheriidega ja õmmeldakse läbi. Polstrile pehmuse ja õige kuju andmiseks kaetakse istmepadi õhukese jõhvi- ja seejärel puuvillavati kihiga. Peale kinnitatakse vaheriie ja sellele katteriie.



Raamile löödud kurted (joonis "Traditsioonitruu polsterdamine").



Poolpehme polster, täidise läbiõmblemine (joonis "Traditsioonitruu polsterdamine").



Vedrupolster (joonis "Traditsioonitruu polsterdamine")

Vedrupolstri alus koosneb risti põimitud rihmadest või tugevast alusriidest, mis kinnitub istmeraamile. Alusele õmmeldakse vedrud. Vedrude arv ja suurus sõltub eseme mõõtudest ja stiilist.

Vedrud seotakse vastavalt polstri kuju ja pehmust silmas pidades. Seejärel kaetakse vedrud vaheriidega, mis kinnitatakse istmeraamile. Vedrud õmmeldakse vaheriide külge. Polstrile antakse lõplik kuju mererohukihiga, mis kaetakse vaheriidega. Tasanduskihiks pannakse jõhvi ja pehmenduseks õhuke kiht puuvillavatti. Seejärel kaetakse polster õhukese vaheriidega, millele pannakse peale katteriie.
Pehme mööbli restaureerimine on üks keerukamaid ja kogemusi ning aega nõudvamaid töid. Uue polstri tegemiseks tuleks pöörduda pehme mööbli restauraatori ehk sadulsepa poole. Juhul kui vana polster on korralik ja terve, saab lihtsamal esemel katteriide vahetamisega algajagi hakkama.

Kui tekib kahtlus, et ese võib olla väga väärtuslik, konsulteeri kindlasti muinsuskaitseameti spetsialistiga!

Lisamaterjalid:

Vainküla, T., Pere, R. Vana mööbel korda oma kätega. AS Ajakirjade Kirjastus 2012

Hakala, S., Kukkakallio, E., Ylönen, P. Traditsioonitruu polsterdamine. Ehitame kirjastus 2003

Muinsuskaitseamet
Uus 18, 10111 Tallinn
Telefon: 6403050
Faks: 6403060
E-post: info@muinas.ee
www.muinas.ee

Koostaja: Pille Suurna
Fotod: Pille Suurna, Ahti Koitmäe